

บทที่ 6

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการคัดเลือกเนื้อหาและกลยุทธ์ของช่องทางการแพร่กระจาย

ในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อกลยุทธ์การคัดเลือกเนื้อหาและกลยุทธ์ของช่องทางการแพร่กระจาย ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกองค์กรของผู้ผลิตสื่อที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการควบคุม และกำหนดให้ภาพรวมของรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ปรากฏออกมาในแนวทางที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนี้

ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่

- 1) นโยบายและการจัดการองค์กร(Management)
- 2) ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ(Media Professional) ในที่นี้หมายถึง ความรู้ความสามารถ, ประสบการณ์, ความเชี่ยวชาญ, ทักษะคติของทีมงานผู้สื่อสารในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านรายการ
- 3) ระบบควบคุม(Control System)
- 4) งบประมาณในการผลิตรายการ(Cost of Production)
- 5) ช่องทางการแพร่กระจาย(Distribution Channels) ในที่นี้ ได้แก่ ความดีในการออกอากาศของรายการ, เวลาในการนำเสนอรายการ

ปัจจัยภายนอกองค์กร ได้แก่

- 1) เหตุการณ์ต่าง ๆ และแหล่งข้อมูล(Events plus constant information and cultural supply)
- 2) แรงกดดันทางเศรษฐกิจ(Economic Pressures) ในที่นี้ ได้แก่ หน่วยงานที่เป็นเจ้าของรายการ, คู่แข่งขัน, แหล่งข่าวสารจากสถาบันสังคมอื่น ๆ และผู้สนับสนุนรายการ

- 3) แรงกดดันทางสังคมและการเมือง(Social and Political Pressures) ในที่นี้ได้แก่ การควบคุมทางกฎหมายและการเมืองรวมทั้งสถาบันอื่น ๆ ทางสังคม
- 4) ความต้องการและความสนใจของผู้ชม(Audience Interest/ Demand)

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อกลยุทธ์การคัดเลือกเนื้อหาและกลยุทธ์ของช่องทางการแพร่กระจายในรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” นั้น สามารถเรียงลำดับปัจจัยที่มีผลมากที่สุด ไปสู่ปัจจัยที่มีผลน้อยที่สุด ดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานที่เป็นเจ้าของรายการ(Owner Union)

ในที่นี้ได้แก่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ(สวช.) ในฐานะเป็นองค์กรตัวตั้งตัวตีที่ทำให้เกิดรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ขึ้น และเป็นหน่วยงานที่ใช้งบประมาณสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการผลิตรายการ สวช. จึงมีอิทธิพลต่อกลยุทธ์การคัดเลือกเนื้อหาและกลยุทธ์ของช่องทางการแพร่กระจายของทีมงานผู้ผลิตในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมผ่านรายการ เนื่องจาก สวช. เป็นผู้กำหนดขอบข่ายเนื้อหาทางวัฒนธรรมทั้ง 11 ประการ เพื่อให้เป็นแนวทางแก่สื่อมวลชนในการเผยแพร่เรื่องราวทางวัฒนธรรมไปสู่ประชาชนทั่วไป จึงมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเรื่องราวทางวัฒนธรรมของทีมงานผู้ผลิต ในการพิจารณาคัดเลือกเนื้อหา เพื่อให้ครอบคลุมขอบข่ายทางวัฒนธรรมทั้ง 11 ประการมากที่สุด

- 2) การกำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการ โดย สวช. ได้กำหนดเงื่อนไขให้รูปแบบการนำเสนอรายการในส่วนของไตเติ้ลเปิดรายการ และไตเติ้ลท้ายรายการต้องมีรูปแบบที่แน่นอน

รูปแบบการข่าวหรือสารคดีทางวัฒนธรรมตามเงื่อนไขของ สวช.

1. ในส่วนของผู้ประกาศกล่าวนำก่อนเข้ารายการ

แบบที่ 1

- เนื่องจากปี 2538-2540

เป็นปีสืบสานวัฒนธรรมไทย

วันนี้ขอเสนอเรื่อง.....

แบบที่ 2

- ข่าว (หรือสารคดีทางวัฒนธรรม)

เนื่องในปีสืบสานวัฒนธรรมไทย

วันนี้ขอเสนอเรื่อง.....

ฯลฯ

2. Caption รายการ

- ดัชนีรายการ

มีตราสัญลักษณ์ปีสืบสานวัฒนธรรมไทย และมีข้อความว่า ข่าววัฒนธรรม

หรือ สารคดีวัฒนธรรม

ตราสัญลักษณ์ปีสืบสานวัฒนธรรม

ข่าวหรือสารคดี วัฒนธรรม

- ลงท้ายรายการ

มีตราสัญลักษณ์ปีสืบสานวัฒนธรรมไทย

และมีข้อความ เรารักวัฒนธรรมไทย

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

2538-2540

ปีสืบสานวัฒนธรรมไทย

ตราสัญลักษณ์ เรารักวัฒนธรรมไทย

สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ

จากเงื่อนไขของรูปแบบรายการ ตามที่ สวช. กำหนดขึ้นมานั้น ทีมงานผู้ผลิตรายการได้ทำการประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อกำหนดรูปแบบรายการที่สอดคล้องกันเงื่อนไขของ สวช. ให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ได้มีการคำนึงถึงความเหมาะสมและความจำกัดของเวลาด้วย จึงได้มีการตัดทอนรายละเอียดของเงื่อนไขบางส่วนออกไป ซึ่งทาง สวช. ก็ไม่ได้มีการท้วงติงแต่อย่างใด ในที่สุดรูปแบบของรายการ“เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ในส่วนของไตเติ้ลเปิดรายการและท้ายรายการจึงมีลักษณะดังต่อไปนี้

ไตเติ้ลเปิด	ไตเติ้ลท้าย
☐ ← (ภาพสัญลักษณ์ ททบ.5) ร่วมกับ ☐ ← (ภาพสัญลักษณ์ สวช.) สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เสนอ เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย	☐ (ตราสัญลักษณ์ปีสิบสถานวัฒนธรรมไทย) ☐ ← (ภาพสัญลักษณ์ ททบ.5) ผลิตรายการ

3) ช่องทางการแพร่กระจายของรายการ ในที่นี้ ได้แก่ เวลาในการนำเสนอรายการ โดย สวช. เป็นผู้กำหนดให้รายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ต้องออกอากาศในช่วงการนำเสนอข่าวภาคค่ำของทางสถานี โดยแทรกอยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของข่าว ดังนั้นจึงมีผลต่อการจัดผังรายการข่าวภาคค่ำประจำวันที่จะต้องจัดสรรเวลาประมาณ 2 นาที ให้กับสารคดี “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ด้วย

2. นโยบายและการจัดการขององค์กร(Management)

องค์กรในที่นี้ ได้แก่ สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก ซึ่งเป็นเจ้าของสื่อและเป็นผู้ผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อรายการในส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) การคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมผ่านรายการ โดยนโยบายของสถานีเป็นผู้กำหนดให้ ทีมงานซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของสถานีเป็นผู้ผลิตรายการด้วยตนเอง

โดย ไม่มีนโยบายจ้างบริษัทอื่นดำเนินการ ดังนั้นนโยบายของสถานีจึงมีผลต่อการตัดสินใจคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมของทีมงานผู้ผลิต ซึ่งเนื้อหาที่จะนำเสนอในรายการต้องเป็นไปในรูปแบบของการส่งเสริมวัฒนธรรมไทยเพื่อสนับสนุนปีรณรงค์-สืบสานวัฒนธรรมไทยของรัฐบาล

2) การกำหนดรูปแบบของรายการ นโยบายของสถานีได้กำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ให้เป็น สารคดีต้นทางวัฒนธรรม โดยออกอากาศเป็นประจำทุกวันจันทร์-วันศุกร์ ช่วงการนำเสนอข่าวภาคค่ำของทางสถานี

3) ช่องทางการแพร่กระจายรายการ ในที่นี้ได้แก่ ความถี่ในการออกอากาศของรายการ นโยบายของสถานีที่ส่งผลกระทบต่อความถี่ในการออกอากาศของรายการ คือ

3.1 การปรับเปลี่ยนผังรายการประจำปีของทางสถานี แต่เดิมรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ทำให้รายการนี้ถูกปรับเปลี่ยนจากที่เคยออกทุกวันในปี 2537-2538 มาเป็น 3 วัน เริ่มในปี 2539

3.2 ปริมาณข่าวภาคค่ำที่นำเสนอในแต่ละวัน ในวันที่มีการนำเสนอข่าวภาคค่ำเป็นปริมาณมากกว่าทุก ๆ วัน ซึ่งทางผู้กำกับรายการได้พิจารณาแล้วเห็นว่าอาจจะทำให้รายการข่าวจบช้ากว่าเวลาที่กำหนด ผู้กำกับรายการจะพิจารณาตัดรายการเล็ก ๆ ที่มีช่วงเวลาสั้นๆ ออกไปเพื่อให้เวลาของรายการข่าวไม่ไปกินเวลาของรายการอื่น ๆ ที่จะนำเสนอต่อจากช่วงข่าว และรายการที่มักจะถูกตัดออกก่อนเป็นประจำคือรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย”

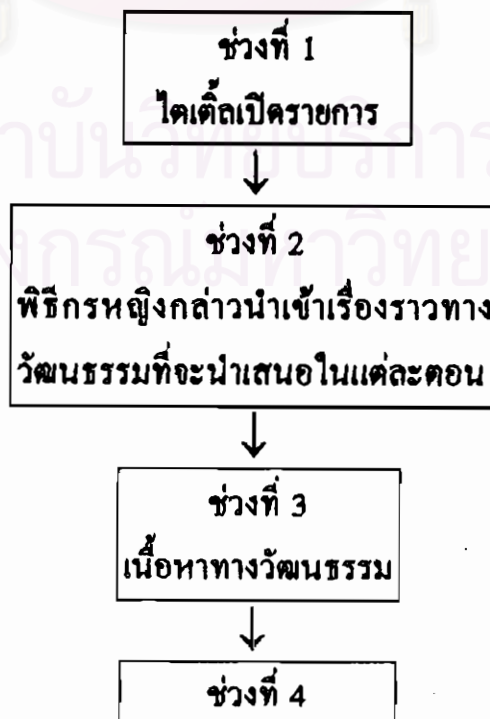
3.3 รายการถ่ายทอดสดหรือรายการพิเศษของสถานี ในกรณีที่มีงานถ่ายทอดสดหรือรายการพิเศษนั้น ๆ กินเวลาการนำเสนอข่าวภาคค่ำของสถานี ทำให้การนำเสนอข่าวภาคค่ำต้องเริ่มและจบช้าลงกว่าปกติที่กำหนดไว้ ผู้กำกับรายการมักจะตัดรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ที่จะออกอากาศในวันนั้นออกไป เพื่อให้เวลาในการนำเสนอข่าวภาคค่ำต้นลง ทำให้ทีมงานผู้ผลิตรายการประสบปัญหาเรื่องความต่อเนื่องของรายการ

3. ผู้ประกอบวิชาชีพสื่อ(Media Professional)

ในที่นี้ได้แก่ ทีมงานผู้ผลิตรายการ หัวหน้าศูนย์ผลิตรายการ เจ้าหน้าที่ควบคุมการผลิต และเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ในการนำเสนอเนื้อหา และกลยุทธ์ของช่องทางการแพร่กระจายในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1) การคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมผ่านรายการ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นผู้หยิบยกประเด็นทางวัฒนธรรมที่จะสื่อความหมายผ่านรายการไปยังผู้รับสาร โดยมีหัวหน้าศูนย์ผลิตรายการ เป็นผู้พิจารณาต่อมาว่าเรื่องใดสมควรผลิตออกอากาศได้

2) การกำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการ ทีมงานผู้ผลิตเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจ รูปแบบส่วนใหญ่ของรายการ โดยเป็นผู้กำหนดว่าสารคดีทางวัฒนธรรมที่ผลิตจะต้องมีการนำเสนอออกเป็น 4 ช่วง และเน้นให้พิธีกรนำเสนอรายการเป็นจุดเด่น โดยใช้พิธีกรหญิงคนเดียวเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของรายการ แต่งกายด้วยชุดไทยสวยงาม กล่าวนำเข้าเรื่องราวสารคดีที่นำเสนอในแต่ละตอน ซึ่งรูปแบบการนำเสนอรายการทั้ง 4 ช่วง มีดังนี้

ไต่เตลท์ท้ายรายการ

3) ช่องทางการแพร่กระจายของรายการ ในที่นี้ได้แก่ ความยาวของรายการ ทีมงานผู้ผลิตเป็นผู้กำหนดความยาวของการนำเสนอรายการ ให้มีความยาวไม่ต่ำกว่า 1 นาที แต่ไม่เกิน 2 นาที เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขเวลาของรายการที่ สวช. กำหนดมา คือ ให้สถานีผลิตรายการออกอากาศไม่ต่ำกว่า 1 นาที

4. ผู้สนับสนุนรายการ (Adviser)

ในที่นี้ ได้แก่ ผู้สนับสนุนงบประมาณการผลิตรายอื่น ที่นอกเหนือจาก สวช. ซึ่งมีทั้งหมด 2 ราย ได้แก่

1. บริษัทเงินทุนเอกรชนกิจ จำกัด(มหาชน) สนับสนุนรายการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2538-เดือนกรกฎาคม 2539 (รวมเวลา 9 เดือน)

2. เบียร์ช้าง ของบริษัท กลอสเตอร์แห่งประเทศไทย จำกัด สนับสนุนรายการตั้งแต่เดือนพฤษภาคม-เดือนกรกฎาคม 2539 (รวมเวลา 3 เดือน)

ซึ่งผู้สนับสนุนรายการได้เข้ามามีผลต่อการคัดเลือกเนื้อหาและช่องทางการแพร่กระจายดังนี้

1) การคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมผ่านรายการ โดยทั่วไปแล้วผู้สนับสนุนรายการรายอื่น มักจะไม่เข้ามามีส่วนในการกำหนดประเด็นหรือเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่จะนำเสนอผ่านรายการมากเท่ากับ สวช. ส่วนใหญ่จะให้อิสระแก่ทีมงานผู้ผลิตมากกว่า จะมีเฉพาะในบางกรณี เช่น เบียร์ช้าง ได้กำหนดเงื่อนไขในการนำเสนอเนื้อหา คือ ไม่ให้นำเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวัดหรือศาสนามานำเสนอในวันที่เบียร์ช้างเป็นผู้สนับสนุนรายการ (หมายเหตุ เบียร์ช้าง เป็นผู้สนับสนุนรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” เฉพาะวันจันทร์ ส่วนบริษัทเงินทุนเอกรชนกิจ จำกัด (มหาชน) เป็นผู้สนับสนุนรายการเฉพาะวันอังคาร และวันพุธ)

2) การกำหนดรูปแบบรายการ ผู้สนับสนุนรายการได้เข้ามามีอิทธิพลต่อรูปแบบรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ในทุกช่วงของรายการ ดังนี้

- ช่วงใดที่เปิดรายการ - จะขึ้นชื่อและภาพสัญลักษณ์ของผู้สนับสนุนรายการทั้งภาพและเสียง ในที่นี้ได้แก่(บริษัทเงินทุนเอกรณกิจ จำกัด(มหาชน) และเบียร์ช้าง
- ช่วงพิธีกร - ชื่อสถานที่ และเบอร์โทรศัพท์ของร้านที่เป็นผู้สนับสนุนเครื่องแต่งกายของพิธีกร
- ช่วงเนื้อหาสารคดี - จะขึ้นชื่อ และภาพสัญลักษณ์ของผู้สนับสนุนรายการขนาดเล็กไว้ที่มุมซ้ายของจอภาพ โดยซ่อนแซ่ไว้ระยะหนึ่งแล้วจึง fadeออก
- ช่วงใดที่ตัดท้ายรายการ - จะขึ้นคำว่าสนับสนุนโดย พร้อมขึ้นชื่อ ภาพสัญลักษณ์และสโลแกนของผู้สนับสนุนรายการเต็มจอภาพทั้งภาพและเสียง (หมายเหตุ : ภายหลังฝ่ายตรวจรายการของสถานีไม่อนุญาตให้มี เสียงสโลแกนออกอากาศแต่ให้ซ่อนได้ เฉพาะข้อความ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภาพเท่านั้น)

5. ระบบควบคุม (Control System)

ในที่นี้ได้แก่ ระบบตรวจรายการของสถานี(censorship) ซึ่งมีผลต่อรายการในส่วนต่าง ๆ ดังนี้

1) การอนุมัติให้เนื้อหาที่คัดเลือกแล้วผลิตได้ หรือออกอากาศได้หรือไม่ของรายการ ระบบตรวจรายการของสถานีมีอิทธิพลต่อการคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมของทีมงานผู้ผลิต ในการพิจารณาเนื้อหาที่นำเสนอรายการให้เป็นไปในลักษณะของการส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ซึ่งโดยปกติแล้วเนื้อหาทางวัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่นำเสนอรายการ จะผ่านขั้นตอนการตรวจรายการโดยไม่มีปัญหาแต่อย่างใด เท่าที่ผ่านมามีรายการเพียงตอนเดียวที่ถูกห้ามไม่ให้ออกอากาศ คือ ตอนกวาดยา โดยฝ่าย

ตรวจให้เหตุผลว่าเนื้อหาต้องผ่านการอนุญาตจากสมาคมสมุนไพรมาก่อน ว่าสมุนไพรที่นำมาใช้ในการกวาดยาไม่เป็นอันตรายต่อผู้ชม

2) การกำหนดรูปแบบรายการ ระบบตรวจรายการของสถานีมีอิทธิพลต่อรูปแบบรายการ โดยเฉพาะในส่วนของผู้สนับสนุนท้ายรายการให้มีภาพและเสียงเฉพาะส่วนที่เป็นชื่อสินค้าและชื่อบริษัทเท่านั้น ส่วนสโลแกนหรือคำขวัญของสินค้าให้ขึ้นได้เฉพาะภาพและข้อความเท่านั้น แต่ไม่ให้ใช้เสียงบรรยายเพราะถือว่าเป็นการโฆษณาสินค้ามากเกินไป ไม่ใช่เป็นผู้สนับสนุนรายการ

6. งบประมาณในการผลิตรายการ

งบประมาณในการผลิตรายการเข้ามามีผลต่อการคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่นำเสนอผ่านรายการ โดยเฉพาะข้อมูลที่ยากแก่การเข้าถึง เช่น การนำเสนอประวัติหรือผลงานของศิลปินแห่งชาติบางท่าน ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดห่างไกล ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางจำนวนมากกว่าจะไปถึง ซึ่งอาจทำให้มีค่าใช้จ่ายเกินกว่างบประมาณที่กำหนดไว้ในแต่ละตอน จากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตจำเป็นต้องตัดเนื้อหาเหล่านั้นออกไป และพิจารณาเนื้อหาทางวัฒนธรรมเรื่องใหม่มานำเสนอแทน

อย่างไรก็ตาม จากการที่ได้งบประมาณในการผลิตรายการของ สวช. เพิ่มขึ้นทุกปี ก็มีผลทำให้ปัญหาในส่วนของงบประมาณการผลิตรายการนั้นลดน้อยลงตามลำดับ

7. ความถี่ในการออกอากาศของรายการ

ในระยะเริ่มแรกมีการนำเสนอเป็นประจำทุกวันจันทร์-วันศุกร์ นับว่าเป็นความถี่ที่สูงมาก และเมื่อความถี่สูงมากปริมาณการผลิตย่อมมากตามไปด้วย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อทีมงานผู้ผลิตที่จะต้องเร่งผลิตรายการให้สามารถออกอากาศตามวันเวลาที่กำหนดให้จงได้ รวมไปถึงการมีบันทึกเทปรายการสำรองไว้ในกรณีที่มีเหตุฉุกเฉินทำให้ไม่สามารถออกไปบันทึกเทปรายการได้อย่างต่อเนื่องอีกด้วย

จากปริมาณการผลิตที่มีเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่สอดคล้องกับจำนวนบุคลากรซึ่งมีจำนวนน้อย และยังมีงานอื่น ๆ นอกเหนือจากการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ที่ต้องรับผิดชอบอีก ทำให้เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตเลือกที่จะนำเสนอเนื้อหาทางวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากการค้นคว้าหาข้อมูล ที่ต้องเสียเวลานานในการเดินทางทำได้ไม่สะดวกเพราะทีมงานต้องรีบกลับมาผลิตรายการออกอากาศให้ทันเวลา

8. เหตุการณ์ต่าง ๆ และแหล่งข้อมูล (Event plus constant information and Cultural supply)

เหตุการณ์ต่าง ๆ และแหล่งข้อมูล ไม่ว่าจะเป็แหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร หรือตัวบุคคลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์รวมทั้งข่าวประชาสัมพันธ์จากสื่อต่าง ๆ สภาวะความเป็นไปต่าง ๆ ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วแต่เข้ามามีอิทธิพลต่อการคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมของทีมงานผู้ผลิต หากข้อมูลต่าง ๆ นั้นอยู่ในเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

- เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมไทยที่หาชมได้ยาก หรือใกล้จะสูญหายไปจากสังคมไทย เช่น การนำเสนอตอนการตีกรับขับเสภา งานช่างหัวโขนละครชาตรีพื้นบ้านจันทบุรีที่เรียกว่าแทงตุ๊ก เป็นต้น

- เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่กำลังได้รับความสนใจจากประชาชนหรือมีความสำคัญแก่สังคมไทย เช่น งานพระราชพิธีกาญจนาภิเษก พระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค เป็นต้น

- เป็นเรื่องใกล้ตัวที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตที่งดงาม ควรค่าแก่การที่คนไทยจะปฏิบัติและสืบทอดต่อไป เช่น การนำเสนอตอน การกราบ การไหว้ ที่ถูกต้องของคนไทย การทำพิธีมุทิตาจิต เพื่อแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ เป็นต้น

9. แหล่งข่าวสารจากสถาบันสังคมอื่น ๆ (News/Information Agencies)

เมื่อแหล่งข่าวสารจากสถาบันสังคมอื่น ๆ ส่งข้อมูลมาให้ทีมผลิตไปถ่ายทำ มักจะได้รับการตอบรับจากทีมงานผู้ผลิต จนทำให้บางครั้งต้องเลื่อนเนื้อหาบางตอนที่ได้วางแผนเพื่อจะออกอากาศไว้ออกไปก่อน เนื่องจากทีมงานผู้ผลิตต้องการให้นำเอาเรื่องราวทางวัฒนธรรมจากสถาบันทางสังคมต่าง ๆ เหล่านี้มาผลิตเป็นรายการออกอากาศก่อน เพื่อให้เนื้อหาของรายการมีความทันต่อเหตุการณ์และเวลาในขณะนั้น โดยเฉพาะข่าวกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น โครงการบัตร์อวยพรวันสงกรานต์ งานแสดงของศิลปินแห่งชาติสาขาต่าง ๆ เช่น ศิลปะการประชาติสัมพันธ์เพลง(ป. ชื่น ประโยชน์) งานแสดงพื้นบ้านของแต่ละภูมิภาค เป็นต้น จะได้รับการสนับสนุนจากทีมงานผู้ผลิตอย่างเต็มที่ในฐานะที่เป็นองค์กรผู้สนับสนุนงบประมาณในการผลิตรายการ

10. คู่แข่งขัน(Competitors)

เนื่องจากปัจจุบันมีรายการศิลปวัฒนธรรม ที่นำเสนอในช่วงเวลาเดียวกันกับรายการ“เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย”อยู่หลายรายการด้วยกัน เช่น ถ่าน้ำสยาม ภูมิปัญญาไทย ฯลฯ ในการคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรม ทีมงานผู้ผลิตจึงวางแผนให้มีแนวทางในการนำเสนอเนื้อหาใหม่ ๆ ที่ฉีกแนวไปจากรูปแบบเดิมที่รายการอื่น ๆ มีการนำเสนอกันมากแล้ว เช่น การเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตและภูมิปัญญาไทยมากกว่าเนื้อหาเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทย หรือศิลปกรรมไทย หรือในกรณีที่ทีมงานผู้ผลิตต้องการนำเสนอเรื่องราวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือเป็นเรื่องเดียวกัน เช่น เมื่อครั้งที่มีพระราชพิธีกระบวนพยุหยาตราทางชลมารก เมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 นั้น รายการสารคดีทางวัฒนธรรมหลายรายการ ได้มีการนำเสนอเกี่ยวกับความเป็นมาขอพระราชพิธี และลักษณะการจัดกระบวนเรือในกระบวนพยุหยาตราซึ่งรายการ“เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” มีการนำเสนอเช่นกัน แต่ได้เพิ่มรายละเอียดของศิลปกรรมก่อสร้างของเรือพระที่นั่งแต่ละลำด้วย เพื่อให้มีแง่มุมนำเสนอที่แตกต่างไปจากรายการอื่น ๆ

11. ความสนใจและความต้องการของผู้รับสาร

ปัจจัยข้อนี้มีผลต่อการคัดเลือกเนื้อหาของรายการน้อยที่สุด เห็นได้จากหลักฐานที่ไม่มีการประเมินผู้รับสาร เพราะบทบาทของรายการจะทำหน้าที่ในลักษณะของการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวทางวัฒนธรรมแก่ผู้รับสาร ดังนั้นการพิจารณากำหนดประเด็นเนื้อหาที่จะนำเสนอในแต่ละตอน ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตที่จะนำเสนอเรื่องราวที่คิดว่าเหมาะสมกับผู้รับสารมากที่สุด ในขณะที่ เช่น การเลือกสื่อความหมายทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่กำลังเกิดขึ้นเป็นพิเศษในสังคมในช่วงเวลานั้น

สำหรับปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการเลือกใช้กลยุทธ์การคัดเลือกเนื้อหาและช่องทางการแพร่กระจายของรายการ ได้แก่ แรงกดดันทางสังคมและการเมือง (Social and Political Pressures) ซึ่งในที่นี้ได้แก่การควบคุมทางกฎหมายและการเมือง รวมถึงสถาบันอื่น ๆ ทางสังคม เพราะเนื้อหารายการเป็นเรื่องทางวัฒนธรรม

ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย”

การผลิตรายการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรายการใดนั้น ทีมงานผู้ผลิตย่อมประสบกับปัญหาและอุปสรรคอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ในทุก ๆ ขั้นตอนของกระบวนการผลิตรายการ สำหรับการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” นั้นจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต ปัญหาอุปสรรคที่มีความสำคัญต่อการผลิตรายการมากที่สุด ไปยังปัญหาอุปสรรคที่มีความสำคัญน้อยที่สุด มีดังต่อไปนี้

1. การขาดการกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายในการผลิตรายการอย่างชัดเจน

ถึงแม้ว่าก่อนที่จะผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ออกอากาศนั้น ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันในระหว่างเจ้าหน้าที่ภายในแผนกผลิตรายการในการกำหนดรูปแบบการนำเสนอรายการ เพื่อให้รายการออกมาได้รับความสนใจจากประชาชนก็ตาม แต่มิได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ในการผลิตรายการอย่างชัดเจนมากนัก เพียงแต่ทราบกันเองภายในทีมงานของผู้ผลิตว่าเป็นรายการที่จัดทำขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบาย ในการส่งเสริมวัฒนธรรมของรัฐบาล เพื่อให้ประชาชนตระหนักและเห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมไทย แต่ทีมงานไม่มีใครทราบแน่ชัดว่าเป้าประสงค์

ที่แท้จริงในการรณรงค์ทางวัฒนธรรมผ่านสื่อมวลชนของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกำหนดไว้ คืออะไร รวมทั้งทีมงานผู้ผลิตเองก็ไม่ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของรายการอย่างแน่ชัดด้วยเช่นกัน

การขาดการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนในการผลิตรายการเช่นนี้ ทำให้เกิดปัญหาแก่ทีมงานผู้ผลิต โดยเฉพาะทีมงานของเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตในการสร้างสรรค์รูปแบบการนำเสนอสาร เนื่องจากไม่มีหลักหรือแนวทางในการสื่อความหมายเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่น่าพอใจ ผลที่ออกมาคือ การนำเสนอสารมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามความสามารถและความถนัดของแต่ละคน ซึ่งเมื่อมองในแง่หนึ่งก็นับว่าเป็นข้อดีที่ทำให้การนำเสนอสารของรายการมีความหลากหลาย ไม่ซ้ำซากน่าเบื่อ แต่เมื่อมองในอีกแง่หนึ่ง ทำให้เห็นว่ารายการขาดความเป็นเอกลักษณ์ในการสื่อความหมายผ่านรายการ เนื่องจากเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตไม่สามารถควบคุมทิศทางการนำเสนอเนื้อหาทางวัฒนธรรมให้มีความมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกันได้

ทางแก้ไขในจุดนี้ก็คือ ทีมงานผู้ผลิตรายการ“เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” จะต้องมารวมตัวกันเพื่อประชุมปรึกษาหารือ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการนำเสนอรายการให้แน่นอน ให้เป็นที่รับทราบกันอย่างชัดเจนโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุด ในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมผ่านรายการ ทั้งนี้เพื่อจะได้มีการออกแบบการนำเสนอสารทั้งภาพและเสียงไปในทิศทางที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรายการให้ได้มากที่สุด ส่วนกลยุทธ์ในการนำเสนอสารของแต่ละคนมีลักษณะอย่างไรก็แล้วแต่ความคิดสร้างสรรค์ และความถนัดของแต่ละคนที่จะเลือกนำเสนอสาร ให้สามารถดึงดูดความสนใจ เพื่อให้ผู้รับสารยอมรับและคล้อยตามเนื้อหาที่นำเสนอได้มากที่สุด

2. ความสามารถของบุคลากร

การผลิตรายการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องอาศัยทีมงานผลิตที่มีความรู้ความสามารถ และมีความเชี่ยวชาญในการผลิตสารคดีทางวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน การสื่อความหมายจะ

ต้องมีความประณีตกลมกลืนทั้งภาพและเสียงเพื่อให้สามารถกระทบอารมณ์ให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกคล้อยตามเนื้อหาที่น่าเสนอให้จงได้

การสร้างสรรคทางวัฒนธรรมให้ได้คุณภาพเช่นนี้ จำเป็นต้องอาศัยทีมงานผู้ผลิตที่มีความสามารถเป็นพิเศษในด้านต่าง ๆ กัน ได้แก่ การเขียนบท การถ่ายภาพ การจัดแสง การตัดต่อ การลงเสียงประกอบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตเกี่ยวกับปัญหาด้านความสามารถของบุคลากรในการผลิตรายการ“เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ประเด็นปัญหาที่พบในทีมงานผู้ผลิต ได้แก่

2.1 การขาดความเชี่ยวชาญในการเขียนบทสารคดีทางวัฒนธรรม

ในการผลิตรายการสารคดีทางวัฒนธรรมนั้น ความคิดสร้างสรรค์ของเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตจะต้องมาเป็นอันดับแรก เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตจะต้องเป็นบุคคลที่มีใจรักในงานศิลปะ และต้องสามารถเข้าใจถึงแก่นของงานศิลปะที่ ต้องรู้ว่าความมีค่าของศิลปะนั้นอยู่ที่ไหน จึงจะสามารถสื่อความหมายให้ผู้รับสารเกิดความซาบซึ้งได้ ผู้เขียนบทบางคนยังไม่สามารถที่จะดึงแก่นที่เป็นเนื้อหาสาระสำคัญที่สุดของเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่ต้องการนำเสนอมาสื่อความหมายต่อผู้ชมได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้เขียนบทยังศึกษาข้อมูลทั้งหมดไม่ลึกซึ้งเพียงพอ นอกจากนี้ผู้เขียนบทส่วนใหญ่จบการศึกษาด้านการสื่อสารมวลชน จึงไม่มีความรู้ด้านวัฒนธรรมโดยตรง จึงมีความยากลำบากต่อการที่จะจับจุดที่เป็นสาระสำคัญที่สุดมานำเสนอในรายการ ทำให้เนื้อหาสาระที่น่าเสนอในบางตอนมีลักษณะเรียบง่าย ฟืด ๆ ธรรมดาไม่มีความโดดเด่นในการดึงจุดที่น่าสนใจที่คนโดยทั่วไปไม่เคยทราบมาก่อนมานำเสนอเพื่อดึงดูดใจผู้ชม

2.2 การขาดความเชี่ยวชาญในการถ่ายภาพศิลปะ

เนื่องจากการขาดทีมงานเฉพาะ (production team) ในการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” เจ้าหน้าที่ถ่ายทำสารคดีเป็นทีมงานที่ผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามเวรประจำในแต่ละวัน ทำให้การออกไปบันทึกเทปแต่ละครั้งไม่สามารถกำหนดตัวบุคคลที่มีความสามารถโดยเฉพาะเจาะจงได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่กล้อง ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการสื่อความหมายของภาพผ่านรายการ ซึ่งจะต้องอาศัยประสบการณ์ในการถ่ายทำสารคดีทางวัฒนธรรม และควรเป็นผู้

ที่มีความรู้ความเข้าใจในงานศิลปะพอสมควร เพื่อที่จะถ่ายภาพออกมาให้ผู้ชมเกิดความซาบซึ้งและเห็นคุณค่าในงานศิลปะชิ้นนั้น ๆ

“สำหรับเจ้าหน้าที่กล้องของสถานีนั้นก็มีความเชี่ยวชาญชำนาญแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของแต่ละคน หากครั้งใดได้เจ้าหน้าที่กล้องที่สามารถถ่ายภาพได้ดี เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์ก็ไม่จำเป็นต้องบอกหรือกำหนดมุมกล้องให้ช่างกล้องตลอดเวลา เพราะว่าเขาผ่านงานถ่ายภาพมานาน แต่ถ้าวันไหนได้ช่างกล้องที่ไม่ค่อยเก่งก็ต้องบอกกำหนดมุมกล้อง และอธิบายให้เข้าใจว่าต้องการภาพในลักษณะใดไปที่ละภาพ พร้อมกับดูมอนิเตอร์ช่วย”

(คุณอมพร ศรีพยัคฆ์. เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต. สัมภาษณ์, 23 มกราคม พ.ศ. 2540)

3. ขาดการประเมินผลรายการ

ปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่งในการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” คือ ทีมงานไม่เคยมีการประเมินผลรายการ นับตั้งแต่รายการออกอากาศในปี 2537 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมิใช่เป็นหน้าที่โดยตรงของทีมงานผู้ผลิต หรืออาจเป็นเพราะทีมงานผู้ผลิตยังมองไม่เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการประเมินทัศนะของผู้รับสารที่มีต่อรายการ

เนื่องจากในการปฏิบัติงานที่จริงนั้น ผู้รับสารเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดหรือมีอิทธิพลต่อการนำเสนอรายการน้อยมาก ไม่ว่าจะเป็นในด้านรูปแบบหรือการนำเสนอเนื้อหาซึ่งจะเป็นผลงานสร้างสรรค์ของทีมงานผู้ผลิตซึ่งผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารแต่เพียงผู้เดียว ทำให้ไม่สามารถรับทราบได้เลยว่าสิ่งที่นำเสนอผ่านรายการไปนั้นเป็นที่พอใจของผู้รับสารมากหรือน้อยเพียงใด

ดังนั้น การประเมินผลรายการด้วยการสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ผู้รับสารมีต่อรายการ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ทีมงานผู้ผลิตรายการควรให้ความสนใจ และควรจัดให้มีขึ้น เพื่อที่จะสังเคราะห์ผลการผลิตรายการของทีมงานว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ในการรณรงค์ทางวัฒนธรรมของ สวช. ได้มากน้อยเพียงใด

4. การขาดการประชาสัมพันธ์

รายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” เป็นรายการที่ ททบ. เป็นผู้ผลิตด้วยตนเอง ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วน่าจะถือได้ว่าเป็นรายการที่มีข้อได้เปรียบสูงในแง่ของการประชาสัมพันธ์รายการ ซึ่งสามารถทำได้ด้วยความถี่สูงมาก เนื่องจากเป็นรายการของสถานี ซึ่งเป็นทั้งเจ้าของเวลาออกอากาศและเป็นช่องทางการแพร่กระจายอยู่แล้วในตัว

แต่อาจเป็นเพราะผู้บริหารและทีมงานของผู้ผลิต ไม่ได้ให้ความสำคัญหรือเห็นความสำคัญของการประชาสัมพันธ์รายการที่สถานีเป็นผู้ผลิตมาตั้งแต่เริ่มแรกที่รายการเริ่มออกอากาศใหม่ ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทีมงานผู้ผลิตยังใหม่ และไม่มีความชำนาญในการผลิตรายการมากนัก จึงไม่มีการทำประชาสัมพันธ์รายการเพื่อให้ประชาชนคอยติดตามชม

อย่างไรก็ตาม การประชาสัมพันธ์รายการน่าจะเป็นสิ่งที่ทีมงานผู้ผลิตควรจะให้มีความสำคัญ เนื่องจากวันเวลาออกอากาศของรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” มักมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ๆ หากไม่มีการประชาสัมพันธ์รายการเพื่อบอกวันเวลาที่เปลี่ยนแปลงให้ผู้ชมได้ทราบ ก็อาจทำให้ผู้ชมรู้สึกเบื่อและสับสนที่จะคอยติดตามชม

(หมายเหตุ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน 39 เป็นต้นมา ทีมงานผู้ผลิตรายการได้มีการทำประชาสัมพันธ์รายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” เพื่อออกอากาศช่วงพักโฆษณาของรายการ Little Angels Club ซึ่งเป็นรายการสำหรับเด็กและเยาวชนที่ทาง ททบ. ผลิตขึ้นเอง เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์รายการให้กับเด็ก ๆ ที่เป็นเยาวชนของชาติ ที่มีอายุระหว่าง 5-15 ปี ให้หันมาสนใจเรื่องราวทางวัฒนธรรมให้มากขึ้น

5. การขาดทีมงานผลิตโดยเฉพาะ

ดังได้กล่าวไว้ในแล้วว่ารายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ขาดทีมงานผลิตที่เฉพาะเจาะจง(Production Team) ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต, เจ้าหน้าที่กล้อง, เจ้าหน้าที่แสง, เจ้าหน้าที่เทคนิค ฯลฯ บุคลากรในทีมงานเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ขาดความชำนาญเป็นพิเศษ(specialist) ในการผลิตสารคดีทางวัฒนธรรม

6. จำนวนบุคลากรในการผลิตมีน้อย

นอกเหนือจากการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” แล้ว เจ้าหน้าที่ตำแหน่งต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นมาเป็นทีมงานผู้ผลิตรายการนั้นมีภารกิจอื่น ๆ ที่จะต้องดูแลรับผิดชอบในการผลิตรายการอื่น ๆ ของสถานีด้วย ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต เจ้าหน้าที่กล้อง เจ้าหน้าที่แสง เจ้าหน้าที่เทคนิค ฯลฯ บางครั้งรายการจึงประสบปัญหาผลิตรายการไม่ทันออกอากาศ เนื่องจากขาดแคลนบุคลากรในการออกไปถ่ายทำสารคดีที่มักจะพบปัญหาบ่อย ๆ คือ กรณีที่ทางสถานีมีงานถ่ายทอดสดที่สำคัญ ๆ อย่างเร่งด่วน และต้องใช้บุคลากรเป็นจำนวนมากในการออกไปปฏิบัติงาน ทำให้ทีมงานของรายการไม่สามารถออกไปบันทึกเทปตามคิวที่จองไว้ล่วงหน้าได้ เนื่องจากไม่มีเจ้าหน้าที่กล้อง เจ้าหน้าที่แสง และเจ้าหน้าที่เทคนิค ออกไปปฏิบัติงานด้วย นอกจากนี้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตต้องการจะไปถ่ายทำสารคดีอย่างเร่งด่วน เนื่องจากเป็นเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและน่าสนใจที่จะเผยแพร่ไปสู่ประชาชนเป็นอย่างมาก แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวบุคลากรของสถานีติดงานถ่ายทอดสด หรือรายการพิเศษอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้ไม่สามารถออกไปบันทึกเทปได้ เป็นผลให้รายการต้องพลาดการนำเสนอเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และหาชมได้ยากไปหลายครั้งเช่นกัน

“ปัญหาในการผลิตรายการของเราที่สำคัญคือ ศูนย์ผลิตรายการที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ไม่มีอุปกรณ์และเจ้าหน้าที่ในการผลิตรายการ และบันทึกเทปอย่างครบถ้วนเป็นของตนเอง เช่น ช่างกล้อง เจ้าหน้าที่เทคนิค ต้องขอความสนับสนุนจากแผนกอื่น ๆ ซึ่งทางเขาก็ต้องรองรับงานอื่น ๆ ของสถานีเช่นกัน เป็นต้นว่า งานถ่ายทอดสดบันทึกเทปหน่วยงานราชการอื่น ๆ บางครั้งทางเราก็มียานควั่นก็ออกไปบันทึกเทปไม่ได้ เพราะขาดอุปกรณ์และไม่มีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานให้”

(คุณวิภูษณ เวียงอำพล. เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2540)

7. ปัญหาความขัดแย้งทางความคิด

7.1 ปัญหาระหว่างผู้ควบคุมการผลิตรายการกับผู้ปฏิบัติงาน

ปัญหาระหว่างผู้ควบคุมการผลิตรายการ กับผู้ปฏิบัติงานที่เกิดขึ้น ในรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องของการตรวจสอบแก้ไข บทสารคดีที่เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตเป็นผู้เขียนขึ้น เมื่อส่งบทให้ผู้ควบคุมการผลิต รายการตรวจสอบก่อนออกอากาศ บางครั้งไม่ได้รับการอนุมัติ เพราะผู้ตรวจสอบ ต้องการให้สื่อความหมายไปในอีกแนวทางหนึ่ง หากเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตยังคง ยืนยันที่จะให้บทเป็นไปตามที่ตนคิดไว้ บทสารคดีก่อนนั้นก็จะได้ไม่ได้รับอนุญาตให้ออก อากาศ จึงจำเป็นจะต้องนำไปปรับแก้ไขใหม่เพื่อให้ตรงตามความต้องการของผู้ตรวจ สอบบท ซึ่งบางครั้งทำให้ผู้เขียนบทค่อนข้างอึดอัดใจอยู่เหมือนกันที่ไม่สามารถสื่อ ความหมายตามที่ตนต้องการได้

ตัวอย่างเช่น บทสารคดีตอน เทศน์มหาชาติเฉลิมพระเกียรติ ในกัณฑ์ ต่าง ๆ ซึ่งผู้เขียนบทต้องการสื่อความหมายไปยังผู้ชมว่าแต่ละกัณฑ์นั้นสอนให้ผู้ชม ประพฤติตนให้เป็นคนดี ทั้งกาย วาจา และใจอย่างไร แต่ผู้ควบคุมการผลิตต้องการให้ สื่อความหมายว่าเป็นเพราะเหตุใดพุทธศาสนิกชนจึงนิยมฟังเทศน์ในแต่ละกัณฑ์ เพราะ มีความเชื่อในอนิสงส์ที่จะ ได้รับจากการฟังเทศน์แต่ละกัณฑ์อย่างไร เป็นต้น

7.2 ปัญหาระหว่างผู้ปฏิบัติงานกับผู้ปฏิบัติงาน

- ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตกับทีมงานถ่ายทำ

ผู้เขียนบทขาดการวางแผนล่วงหน้ากับทีมงาน ทำให้การออกไปถ่ายทำสารคดีบางครั้ง เจ้าหน้าที่เทคนิคที่มีหน้าที่ดูแลและจัดเตรียมอุปกรณ์ถ่ายทำ ทุกอย่าง หรือเจ้าหน้าที่แสงซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมไฟสำหรับการถ่ายทำ ไม่ได้เตรียมอุปกรณ์พิเศษที่นอกเหนือไปจากการออกไปถ่ายทำสารคดีตามปกติ

- ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตกับเจ้าหน้าที่กล้อง

ช่างภาพบางคนไม่มีความคิดสร้างสรรค์ในการกำหนดมุมกล้อง และถ่ายภาพให้มีลักษณะมุมกล้องที่หลากหลาย เพื่อสะดวกแก่การนำไปตัดต่อให้ได้ ภาพออกมาแปลกใหม่ และไม่ซ้ำซากน่าเบื่อในกรณีที่ภาพจับอยู่ที่แหล่งข้อมูลแหล่ง เดียว เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตต้องคอยบอกไปเสียทุกซอก ทำให้เสียเวลาในการ ถ่ายทำ และรู้สึกไม่พอใจกับการทำงานของช่างภาพ

ในขณะที่เดียวกัน เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตบางคนก็กำหนด มุมกล้องอย่างละเอียดมากเกินไป และพยายามจะให้ได้มุมกล้องตามที่ตนได้วางแผนไว้ ทุกอย่าง โดยไม่มีความยืดหยุ่น จนทำให้ช่างภาพรู้สึกเบื่อ ไม่อยากที่จะร่วมงานด้วย หรือบางครั้งก็อาจจะทำตามใจ เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตทุกอย่าง โดยไม่ให้คำท้วงติงหรือข้อเสนอแนะใด ๆ ถึงแม้ว่าบางครั้งภาพที่เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตกำหนดให้ถ่ายทำอาจจะไม่ค่อยสมบูรณ์มากนัก

- ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตกับเจ้าหน้าที่ตัดต่อ
ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตกับเจ้าหน้าที่ตัดต่อมักจะเกิดขึ้นมาจาก

- การขาดการเตรียมการของเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตบางคนไม่มีการกำหนดหรือเลือกภาพที่ต้องการมาก่อนการตัดต่อภาพ ทำให้ในการตัดต่อเทปแต่ละครั้งใช้เวลานานมากกว่าปกติ เพราะต้องเสียเวลาในการเลือกภาพไปพร้อม ๆ กับการตัดต่อเทป ซึ่งบางครั้งความล่าช้าในการทำงานมักทำให้เกิดการไม่พอใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตัดต่อกับเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต

- เจ้าหน้าที่ตัดต่อบางคนรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้รู้เครื่องมือมากกว่าเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต บางครั้งจะไม่ค่อยสนใจฟังในสิ่งที่เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตบอกให้ทำ เนื่องจากมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง เช่น เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตอยากได้ภาพออกมาในลักษณะหนึ่ง แต่เจ้าหน้าที่ตัดต่อกลับแย้งว่าแบบที่เสนอมาไม่สวย ต้องเป็นแบบที่เจ้าหน้าที่ตัดต่อผู้นั้นทำถึงจะดูดีกว่า ทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดขึ้น

นอกจากนี้ปัญหาที่มักจะพบบ่อย ๆ คือ ในขั้นตอนที่ต้องมีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงภาพที่ตัดต่อเสร็จเรียบร้อยแล้วใหม่ เนื่องจากเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่ค่อยสมบูรณ์มากนัก เจ้าหน้าที่ตัดต่อบางคนจะแสดงความไม่พอใจที่ต้องเสียเวลาตัดต่อใหม่อีกครั้ง บางครั้งเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตต้องตัดปัญหาด้วยการไปแก้ภาพกับเจ้าหน้าที่ตัดต่ออีกคนหนึ่ง

- ปัญหาระหว่างเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต กับเจ้าหน้าที่เทคนิคผู้ทำหน้าที่ประกอบเพลงสารคดี

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ระหว่างเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตกับเจ้าหน้าที่ลงเสียงเพลงประกอบสารคดีนั้นสืบเนื่องมาจากการที่ศูนย์ผลิตรายการ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” โดยตรง ไม่มีอุปกรณ์ในการผลิตรายการให้เสร็จสมบูรณ์ครบถ้วนด้วยตนเอง จะต้องอาศัยการสนับสนุนจากแผนกอื่น ๆ ในขั้นตอนของการลงเสียงเพลงประกอบสารคดี เช่นเดียวกัน ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่และเครื่องมือจากแผนกอื่น ซึ่งไม่มีเวลาที่จะมาปฏิบัติงานที่เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตได้นานนัก เพราะมีหน้าที่ประจำของตนต้องรับผิดชอบอยู่ ทำให้เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตไม่อาจใช้เวลานานในการพิจารณาเลือกเพลงที่เหมาะสมมาประกอบสารคดี บางทีเจ้าหน้าที่เทคนิคก็เลือกเพลงลงให้เองเพื่อความรวดเร็ว ซึ่งบางครั้งอาจไม่ค่อยเหมาะสมกับเนื้อหาหรือถูกใจเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตเท่าไร นอกจากนี้ในกรณีที่ต้องการเปลี่ยนแปลงเพลงในเนื้อหาสารคดี เจ้าหน้าที่บางคนก็เต็มใจที่จะลงให้ แต่บางคนก็แสดงความไม่พอใจ ไม่ยอมลงเสียงเพลงใหม่ให้ จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกันในที่สุด

8. ระบบการบริหารงาน

สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบก เป็นหน่วยงานที่มีการบริหารงานแบบระบบราชการ ซึ่งเป็นระบบที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการทำงานด้านสื่อสารมวลชน ที่ต้องการความรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์

ในการผลิตรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ประสบกับปัญหาความล่าช้าและต้องทำทุกอย่างเป็นขั้นตอนตามระเบียบของทางราชการ เช่น ในการออกไปถ่ายทำสารคดีต่างจังหวัดนั้น จะต้องทำเรื่องขึ้นเสนอต่อหัวหน้าฝ่ายบุคคลล่วงหน้าก่อนอย่างน้อย 2 วัน ก่อนวันออกเดินทางไปถ่ายทำจริง เพื่อขออนุมัติการเดินทาง หากถึงวันกำหนดการเดินทาง แต่ยังไม่มีความเห็นอนุมัติของหัวหน้าฝ่ายบุคคลออกมายังแผนกขนส่ง ทางหัวหน้าแผนกขนส่งจะไม่ยอมให้พลขับเอารถออกไปกับทีมงานผลิต จนกว่าจะได้รับคำสั่งเสียก่อน ซึ่งกว่าที่เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตจะขึ้นไปจัดการประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ให้เรียบร้อยได้นั้น ก็ต้องเสียเวลาไปเป็นชั่วโมง

โหมง ทำให้ผิดเวลานัดหมายกับเจ้าหน้าที่ของแหล่งข้อมูลที่จะไปถ่ายทำอยู่หลายครั้งด้วยกัน

9. ปัญหาการขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องมือในการถ่ายทำสารคดีให้มีประสิทธิภาพ

ทีมงานถ่ายทำรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” ยังขาดแคลนอุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัย และมีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้กับการผลิตสารคดีเพื่อให้ได้ภาพออกมาสวยงามและมีศิลปะในการถ่ายทำมากขึ้น เนื่องจากเครื่องมือที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังขาดประสิทธิภาพ ไม่สามารถทำให้ภาพที่ไปถ่ายทำมามีความนุ่มนวล และมีมุมมองที่สวยงามสมกับเป็นสารคดีทางวัฒนธรรมได้เท่าที่ควร เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ทีมงานยังขาดแคลนและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการใช้ถ่ายทำสารคดี เช่น Filter สำหรับปรับแสงให้นุ่มนวลขึ้นในขณะถ่ายทำ Lens Wide สำหรับบันทึกภาพในมุมมองกว้างให้ได้รายละเอียดมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

10. ความยาวของรายการ

การกำหนดเงื่อนไขของความยาวในรายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” เพียง 2 นาที มีปัญหาอย่างยิ่งกับเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต ผู้มีหน้าที่ในการเขียนบท เพราะเวลาสั้นมากเกินไป จนบางครั้งไม่สามารถให้รายละเอียดของข้อมูลได้อย่างเต็มที่ เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตจึงแก้ปัญหาด้วยการใช้กราฟฟิกตัวอักษรให้รายละเอียดของข้อมูลบางส่วนที่ไม่มีในบทบรรยาย และการแบ่งตอนการนำเสนอให้มากขึ้น โดยให้เรื่อง ๆ หนึ่งมีแง่มุมในการนำเสนอที่หลากหลายออกไป

11. ปัญหาด้านงบประมาณการผลิต

ถึงแม้ว่ารายการ “เรารักศิลปวัฒนธรรมไทย” นั้น จะได้งบประมาณในการสนับสนุนรายการอย่างต่อเนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ก็ตาม แต่ในการทำสารคดีทางวัฒนธรรมในแต่ละตอนนั้นมีความใช้จ่ายในการดำเนินงานไม่เท่ากัน บางตอนก็ใช้งบประมาณเกินกว่าที่กำหนดไว้ในแต่ละตอน จนบางครั้งทำให้มีข้อจำกัดต่อการคัดเลือกเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่จะนำมาเสนอในแต่ละตอน ดังนั้นเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิต จึงมักหลีกเลี่ยงการถ่ายทำเรื่องราวทางวัฒนธรรม

กรรมที่ค่อนข้างใช้เงินสูงมาก เพราะไม่สามารถเบิกเงินได้เกินจากงบประมาณที่กำหนดไว้ในแต่ละตอนได้

นอกจากนี้ปัญหาด้านงบประมาณ ที่ส่งผลกระทบต่อทีมงานผู้ผลิต ได้แก่ การขาดงบประมาณในการออกไปสำรวจสถานที่ของเจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตก่อนออกไปถ่ายทำ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการจะไปถ่ายทำยังต่างจังหวัดไม่สามารถนำรถของสถานีออกไปสำรวจสถานที่ได้ ทำให้เจ้าหน้าที่ต้องขับรถตนเองออกไปสำรวจสถานที่ที่อยู่บ่อย ๆ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเอง ไม่มีงบประมาณของสถานีให้

12. สภาพดินฟ้าอากาศ

ในบางครั้ง สภาพดินฟ้าอากาศก็ไม่เอื้ออำนวยต่อการถ่ายทำสารคดี โดยเฉพาะในช่วงหน้าฝน ทีมงานมักประสบกับปัญหาการถ่ายทำเรื่องราวทางวัฒนธรรมในสถานที่กลางแจ้งเป็นอย่างมาก ทำให้บางครั้งทีมงานต้องใช้เวลาหลายวันกว่าจะถ่ายทำเสร็จสิ้นลง เช่น การถ่ายทำช่วงพิธีเปิดตัวพิธีกรนำเข้ารายการ ตอน “เทศน์มหาชาติเฉลิมพระเกียรติ” ซึ่งต้องถ่ายทำตามจำนวนตอนที่มีทั้งหมดในการเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีจำนวนถึง 15 ตอน การถ่ายทำใช้เวลาทั้งหมด 3 วันเต็ม ๆ เพราะช่วงนั้นฝนตกหนักมาก ทีมงานต้องหยุดพักถ่ายทำเพื่อรอฝนหยุดตก โดยที่ไม่ได้ถ่ายทำในส่วนที่เป็นเนื้อหาสารคดีเลย ถ่ายทำเฉพาะช่วงพิธีกรล้วน ๆ ซึ่งมีความจำเป็นต้องบันทึกเทปกลางแจ้ง เพราะสถานที่ถ่ายทำซึ่งกำหนดให้เป็นที่พุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม มีสถานที่ที่สอดคล้องกับเรื่องราวของเทศน์มหาชาติที่จะนำเสนอในแต่ละตอน

13. สถานที่ถ่ายทำที่เป็นแหล่งข้อมูล

“ตามปกติแล้วทีมงานถ่ายทำสารคดี มักจะไม่ค่อยประสบปัญหาในส่วน of สถานที่ถ่ายทำที่ทีมงานต้องการไปบันทึกเทปมากนัก เนื่องจากได้มีการประสานกับเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบสถานที่นั้นก่อนออกไปบันทึกเทปล่วงหน้าอยู่แล้ว แต่บางครั้งทีมงานก็พบกับปัญหาเมื่อไปถ่ายทำจริง เจ้าหน้าที่สร้างสรรค์การผลิตไม่สามารถถ่ายทำอย่างที่ได้ออกไป เช่น การถ่ายทำตอน “พระที่นั่งวิมานเมฆ” ทีมงานได้รับอนุญาตให้ถ่ายทำตามห้องต่าง ๆ แต่เฉพาะในมุม

กว้างโดยทั่วไปเท่านั้น ห้ามถ่ายเจาะลงไปในเรื่องใช้แต่ละชั้น เพราะผู้ควบคุมสถานที่ชี้แจงทางทีมงานว่าผู้ผลิตมิได้ระบุลงในหนังสือขอความอนุเคราะห์สถานที่ว่าต้องการถ่ายเจาะเครื่องเรือนเครื่องใช้ในแต่ละห้องอย่างใกล้ชิด ทำให้ต้องตัดการนำเสนอห้องต่าง ๆ ภายในพระที่นั่งออกบางห้อง เพราะถ่ายภาพออกมาไม่สวย มีแต่มุมกว้าง ๆ อย่างเดียว”

(คุณอมพร ศรีพยัคฆ์, เจ้าหน้าที่สร้างสรรคการผลิต.สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2540)

14. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในที่นี้ หมายถึง เอกสาร หนังสือ ตัวบุคคล ภาพถ่าย ที่ต้องการนำมาใช้ในการนำมาประกอบการนำเสนอเรื่องราว เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหาสารคดี ซึ่งมักพบอยู่เสมอว่าข้อมูลเหล่านี้ได้สูญหายไปหรือชำรุดเสียหาย เพราะขาดการจัดเก็บรักษาที่ดี ตัวอย่างเช่น การถ่ายทำสารคดี ตอน “ผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาวรรณศิลป์” ซึ่งไปถ่ายทำที่บ้านของผู้ร่วมรายการ คือ คุณประสิทธิ์ โรหิตเสถียร ทีมงานมีความต้องการที่จะเก็บภาพของนวนิยายต่าง ๆ และโคลงกลอนที่สำคัญซึ่งคุณประสิทธิ์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ แต่ไม่สามารถเก็บภาพได้หมดเนื่องจากได้สูญหายไป หรือมีบุคคลอื่นขอยืมไปแล้วไม่เอามาคืน โดยเฉพาะในส่วนของนวนิยายบางเรื่อง ทีมงานต้องอาศัยการเก็บภาพจากนวนิยายที่ดีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์แทนตัวเล่มจริงที่ได้สูญหายไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย